

Barokni dvorac grofova Oršića u Gornjoj Stubici

Dvorac – muzej na sjevernim OBRONCIMA MEDVEDNICE

U ogrlici dvoraca u kulturnom krajoliku širega stubičkoga kraja dvorac Oršić u Gornjoj Stubici šarmantan je primjer koji pokazuje kako se može od napuštenog dvorca napraviti suvremeno kulturno središte koje već četiri i pol desetljeća privlači brojne posjetitelje

Napisali: **akademik Mladen Obad Šćitaroci** i **prof. dr. sc. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**

Dvorac grofova Oršića u Gornjoj Stubici primjer je dvorca s tri ži-vota. U njegovoj povijesti dugoj gotovo osam stoljeća tri su prepoznatljiva razdoblja: srednjovjekovno, barokno i suvremeno. U srednjem vijeku bio je feudalni/plemički grad (burg) koji se prvi put

dokumentirano spominje u 13. stoljeću. Na mjestu toga grada, čiji su ostaci vidljivi i danas u dvorištu dvorca, u baroknom 18. stoljeću izgrađen je današnji dvorac u kojemu se živjelo i upravljalo dvorskim posjedom do prve trećine 20. stoljeća. Nakon toga pola stoljeća se koristio dvorac kao

U srednjem vijeku bio je feudalni/plemički grad (burg) koji se prvi put dokumentirano spominje u 13. stoljeću

Zapadno barokno pročelje s klasicističkim trijemom; zbirka Šćitaroci

Sjeverno ulazno pročelje; zbirka Šćitaroci

Uresni vrt uza zapadno krilo dvorca; zbirka Šćitaroci

Južno dvorišno pročelje; zbirka Šćitaroci

Pola stoljeća se koristio dvorac kao osnovna škola, a onda je 1970-ih godina preuređen u muzej

osnovna škola, a onda je 1970-ih godina preuređen u muzej. Dvorac-muzej živi intenzivnim životom i desetljećima je dobar primjer suvremene prenamjene povijesnih građevina.

Dvorac je smješten u sjevernom dijelu zagrebačkog prstena dvoraca, koji sa sjeverne strane ovija Medvednicu, a s južne savsku ravnicu. U sjevernom dijelu zagre-

bačkog prstena nalazi se prvi potez dvorca: Hellenbach u Mariji Bistrici, Oršić u Gornjoj Stubici, Golubovec u Donjoj Stubici, Vranyczany i Vojković-Vojkffy u Oroslavju, Oršić u Gornjoj Bistri te Oršić/Rauch u Jakovlju. Dvorac Hellenbach jedan je od malobrojnih hrvatskih dvoraca u kojem u kontinuitetu živi plemićka obitelj Hellenbach. U Jakovlju žive umjetnici s nadom da će doživjeti pretvorbu dvorca u centar umjetnosti. U Gornjoj Bistri je dječja bolnica koja je obnovila dvorac, premda bi bolnici bila primjerenija i funkcionalnija suvremena građevina. Dvorci u Oroslavju čekaju novi život i nemaju suvremenu namjenu, premda se vanjski prostori koriste kao javni pe-

rivoji. Drugi, samo nekoliko kilometara udaljeniji sjeverni prsten čine dvorci Gre-dice, Bračak, Donja i Gornja Bedekovčina i Poznanovec. Jedino je Poznanovec bez namjene i čeka novu priliku i novu namjenu. U takvoj ogrlici dvoraca smještenih u kulturnom krajoliku širega stubičkoga kraja dvorac Oršić u Gornjoj Stubici zasigurno je šarmantan primjer koji pokazuje kako se može od napuštenog dvorca napraviti suvremeno kulturno središte koje svojim aktivnostima već četiri i pol desetljeća privlači brojne posjetitelje iz cijele Hrvatske. Umreženi i s kompatibilnim namjenama, mogli bi svi ti dvorci postati snažni pokretači oživljavanja kulture dvoraca, pridonoseći razvoju turizma uz već tradicijski termalni turizam sjeverno od Zagreba (Stubičke Toplice, Jezerčica u Donjoj Stubici, Tuheljske Toplice) te vjerski turizam u obližnjoj Mariji Bistrici.

Dvorac Oršić nalazi se u Gornjoj Stubici, središtu istoimene općine koja je od Zagreba udaljena 18 kilometara zračnim putem, a cestom 36-40 kilometara, ovisno o tome s koje strane Medvednice se dolazi. Moguć je dolazak i preko Medvednice, što je za lijepa vremena ugodno putovanje.

U srednjem vijeku Gornja Stubica bilo je naselje s dva središta na dva brežuljka, odvojenih dolinom potoka Toplica. Središte feudalne vlasti bilo je na brežuljku Samci, gdje se nekoć nalazio plemićki grad, kasnije zamijenjen današnjim dvorcem. Na dru-

Klasicistički trijem; zbirka Šćitaroci

gom brežuljku je crkveno središte sa srednjovjekovnom barokiziranim crkvom sv. Jurja, u čijem se podnožju razvilo naselje. Pokraj crkve je Gupčeva lipa, zaštićeni spomenik prirode kulturno-povijesnog značaja. Ta dva brežuljka – jedan s dvorcem, drugi s crkvom – povezana su šetnicom i alejom lipa, podignutima 1973. godine.

Obitelj Oršić Slavetička i njihovi posjedi

Dobivši grofovsku titulu 1744. godine, Krsto II. Oršić odlučio je izgraditi dva dvorca međusobo udaljena 11 kilometara zračne linije odnosno 17 kilometara cestom – najprije dvorac u Gornjoj Stubici, a četrnaest godina kasnije dvorac u Gornjoj Bistri. Bili su to veliki graditeljski, ali i gospodarski i

kulturološki zahvati, primjereno grofovju statusu i naobrazbi. Dvorac u Gornjoj Stubici izgrađen je na mjestu srednjovjekovnoga plemićkoga grada s pogledom na jug, na Medvednicu i stubičku dolinu, ali i prema Gornjoj Bistri. Dvorac u Gornjoj Bistri izgrađen je neposredno na Medvednici s pogledom prema sjeveru i stubičkoj dolini koja završava Gornjom Stubicom.

Obitelj Oršić posjedovala je i dvorce Dubravu pokraj Pregrade, Jakovlje, Oroslavje Donje, Popovec pokraj Krapine, Zajezdu (1872. prodaju Mirku pl. Halperu Sigetskom, intendantu HNK u Zagrebu) i Miljanu (1890. prodaju obitelji Jäger). Posjedovali su baroknu palaču u Varaždinu te najpoznatiju baroknu palaču u Zagrebu na Gornjem gradu, poznatu pod imenom palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, u kojoj je danas Hrvatski povijesni muzej.

Obitelj Oršić Slavetička jedna je od starih uglednih hrvatskih plemićkih obitelji. U predikatu svog imena nosi spomen na stari srednjovjekovni posjed i dvorac Slavetić južno od Zagreba, u Žumberku nedaleko od Krašića. Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća smatrana je jednom od velikaških (magnatskih) obitelji u Hrvatskoj. Tada su jedino Draškovići, Keglevići, Jelačići i Oršići podrijetlom Hrvati, a svi su ostali bili strano plemstvo doseljeno u Hrvatsku.

Krsto II. Oršić (1718.-1782.) najznačajniji je član obitelji u 18. stoljeću. Kraljica Marija Terezija dodijelila mu je grofovsku titulu, a prilikom krunjenja proglasila ga je zlatnim

vitezom. Oženio se Josipom Zichy (1725.-1778.), čiji je imetak omogućio gradnju dva nova dvorca: Gornje Stubice i Gornje Bistre. Krsto je u austrijsko-pruskom ratu dobio čin generala-bojnika. Bio je komornik Marije Terezije, prisjednik Banskoga stola i veliki župan Zagrebačke županije. Umirovljen je kao podmaršal na osobni zahtjev zbog lošeg zdravlja i tada gradi dvorac u Gornjoj Bistri. Umro sa 64 godine i pokopan je u obiteljskoj grobnici u Gornjoj Stubici.

Krsto je imao osam kćeri i tri sina: Adama (1748.-1820.), Franju III. (1758.-1807.) i Ivana Nepomuka (1753.-1816.). Adam je imao sina Jurja (1780.-1847.) koji nije imao djecu. Franjo nije imao djecu. Svi kasniji Oršići potječu od Ivana Nepomuka. Adam je rođen u Gornjoj Stubici. Poznat je po memoarima koji opisuju život na prijelomu 18. i 19. stoljeća. Ženidbom s Leonardom Vojković-Vojkffy dobiva na uživanje gornjostubičko gospodarstvo koje nasljeđuje nakon očeve smrti. S Leonardom je imao sinove Jurja (1780.-1847.) i Petra (koji je umro s godinu dana) te kćeri Reginu udanu Sermage i Josipu udanu Kulmer.

Juraj se oženio barunicom Wilhelminom Hiller s kojom nije imao djecu. Mladost je pro-

Grof Krsto II. Oršić oženio se Josipom Zichy, čiji je imetak omogućio gradnju dva dvorca: Gornje Stubice i Gornje Bistre

Zapadni arkadni hodnik na dvorišnoj strani dvorca; zbirka Šćitaroci

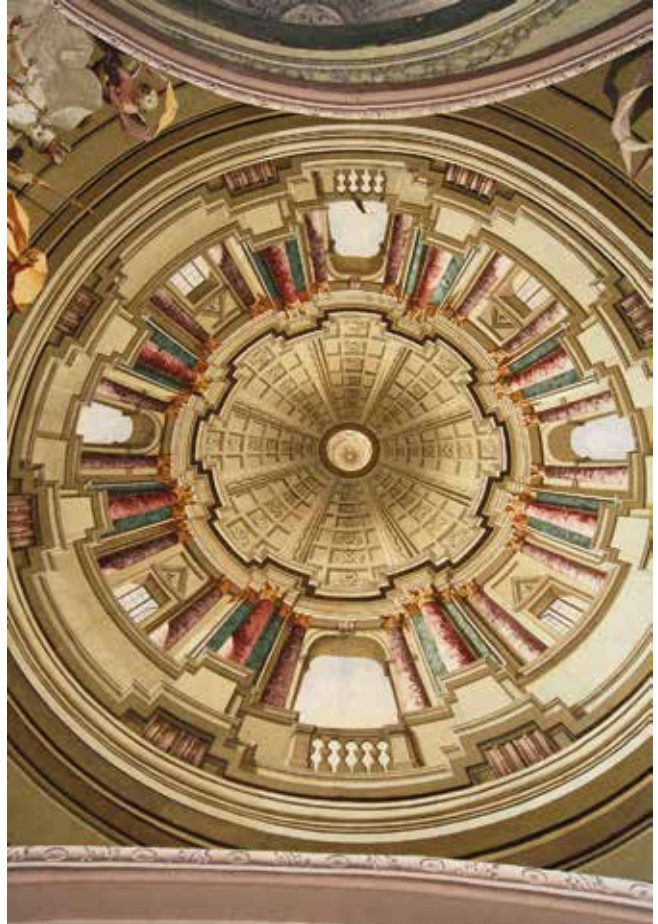
Sjeverni arkadni hodnik na dvorišnoj strani dvorca; zbirka Šćitaroci

Završetak arkadnog hodnika s pogledom na Medvednicu; zbirka Šćitaroci

Oslik dvorske kapele; zbirka Šćitaroci

Iluzionistička kupola kapele; zbirka Šćitaroci

veo u ratu s Francuzima i Napoleonovom vojskom. Pripadao je konzervativnim sljedbenicima ilirskoga pokreta i bio je odlučan protivnik mađarske hegemonističke politike. Streljačkom društvu u Zagrebu darovao je majur Tuškanac, gdje je izgrađena streljana koja je postala središte društvenog života iliraca. Juraj Oršić umro je bez nasljednika u Gornjoj Stubici, gdje je i sahranjen. (Podrobniji prikaz obitelji Oršić objavljen je 2014. u broju 50 časopisa *Zagreb moj grad*).

Dvorac i posjed u Gornjoj Stubici

Posjed Samci u Gornjoj Stubici u srednjem vijeku se spominje u ispravi 1342., a plemićki grad prvi se put spominje 1476., kad je bio u posjedu obitelji Hennyg od Susjedgrada. Oršići postaju vlasnici posjeda u Gornjoj Stubici u 18. stoljeću. Živjeli su u dvorcu 168 godina – od izgradnje 1756. do 1924. godine.

Krsto II. Oršić odabrao je za izgradnju novoga baroknoga dvorca brežuljak Samci u Gornjoj Stubici, gdje je do tada postojao

Oršići su u dvorcu u Gornjoj Stubici živjeli 168 godina – od izgradnje 1756. do 1924.

srednjovjekovni plemićki grad. Dijelovi toga grada ugrađeni su u dvorac. Njegovi ostaci vidljivi su i danas u dvorištu baroknoga dvorca.

Mnogi su srednjovjekovni feudalni gradovi u Hrvatskom zagorju bili napušteni, a u obližnjoj ravnici bili su izgrađeni novi – primjerice, Golubovec podno Tahyjeva grada u Donjoj Stubici, Lobar podno Lobarograda, Novi Dvori cesargradski u Klanjcu podno Cesargrada, Novi Marof podno Grebengrada i drugi. Gornjostubički srednjovjekovni feudalni grad nije bio na teško pristupačnom brdu, pa zbog toga nije napušten, već su pokraj ruševina grof Krsto II. Oršić i njegova bogata supruga Josipa Zichy podigli novi barokni dvorac.

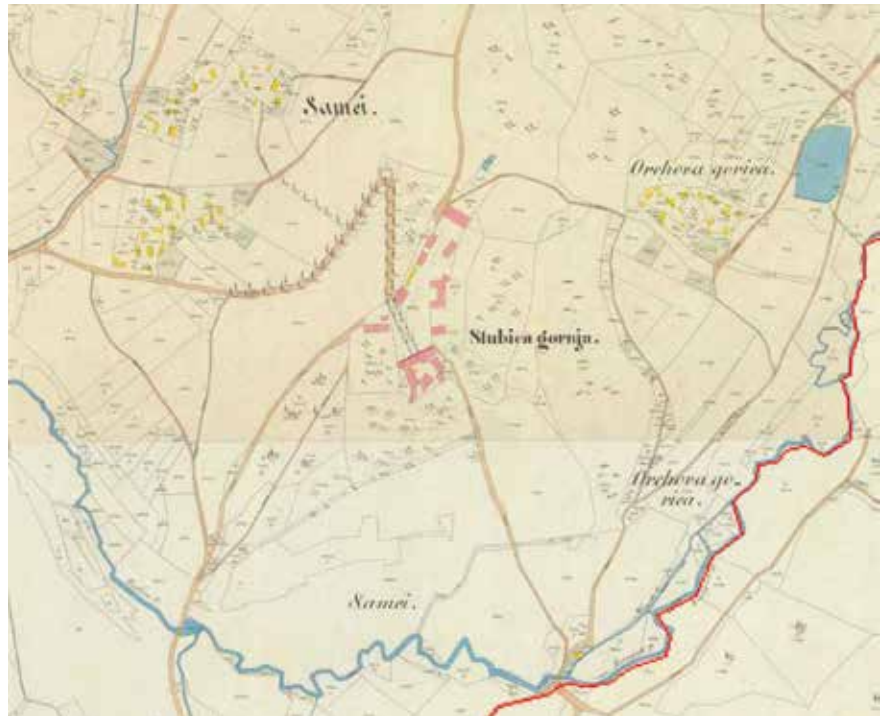
Prema uklesanoj godini u zaglavnom kamenu portala na sjevernom pročelju dvorca, dvorac je izgrađen 1756. Uz uklesanu godinu nekoć je na portalu bio i grb grofova Oršića. Tlocrt dvorca je u obliku slova L, a sa srednjovjekovnim ostacima plemićkoga grada zatvarao je unutrašnje dvorište. Bočno zapadno krilo s jedanaest prozora naslanjalo se na stariju građevinu, a od njega se pravokutno nastavlja pročelno, sjeverno krilo s petnaest prozora u nizu. Na tom je pročelju centralno postavljen rizalit glavne dvorane s ulaznim portalom, koji označava ulaz u vežu preko koje se dolazi do glavnog stubišta dvorca i dvorišta s ostacima srednjovjekovnoga burga. Oba krila u dvorištu su otvorena arkadama koje prate hodnik s dvorišne strane dvorca. Vanjska pročelja, uzduž kojih se nižu prostorije, jednostavna su s ujednačenim ritmom prozora, ugaonom rustikom i minimalnim uresnim akcentima. Nakon velikog potresa 1880. godine na zapadnom krilu dvorca prigraden je klasicistički

trijem (portik) s timpanonom i dorskim stupovima. Prostorije dvorca svedene su u prizemlju bačvastim, a na katu koritastim svodovima. Hodnici i dio dvorske kapele završavaju češkim svodovima/kapama.

U dvorcu je dobro očuvana kapela s iluzionističkim freskama i baroknim oltarom. U lađi je prizemna, a u svetištu prolazi objema etažama. U kapelu se ulazi iz prizemlja, a s hodnika na katu ulazi se na kasnije građeno pjevalište. Na svodu svetišta naslikana je vještom perspektivom kupola, a na njezinim pandantivima alegorijski su prikazana četiri kontinenta s kostimiranim likovima. Oltar kapele također je oslikan oltarnom arhitekturom, u čijoj je sredini sv. Franjo Ksaverski. Iluzionističke freske se pripisuju Antonu Josipu Lerhingeru (rođen oko 1720., umro nakon 1787.), slovenskom baroknom freskoslikaru koji je oslikao brojne crkve u Sloveniji i Hrvatskom zagorju. Ništa nije sačuvano od izvornog pokretnog inventara kapele.

U kapeli dvorca i sobi dvorskoga kapelana postavljena je 1999. stalna izložba *Sakralna umjetnost Hrvatskoga zagorja*, čiji je autor prostorne koncepcije i oblikovanja prof. mr. sc. Mario Beusan.

Dvorac u Gornjoj Stubici najvjerojatnije nije imao perivoj kakav je imala većina zagorskih dvoraca. Na taj zaključak upućuje

Katastarska karta, 1861. (iz knjige „Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja“) /str. 78, slika 118/

katatarska karta iz 1861., na kojoj nema ucrtanog perivoja, a nema ni njegovih tragova na prostoru oko dvorca. Ispred glavnog ulaza u dvorac sačuvano je nekoliko starih stabala divljih kestena koji su pripadali prilaznom drvoredu dugom 440 metara. Dvorac je bio okružen voćnjakom, koji je prema zapadu prelazio jednim dijelom u

vinograd, a većim dijelom u prirodnu šumu hrasta kitnjaka i običnoga graba s unesenim crnogoričnim vrstama drveća. Teško je zamisliti da dvorac izgrađen sredinom 18. stoljeća nije imao perivoj ili da ni jedno staro stablo nije sačuvano ako je perivoj postojao. Moguće je obrazloženje da perivoj nije bio ni potreban zbog atrak-

Spomenik Seljačkoj buni i Matiji Gupcu, autor Antun Augustinčić; zbirka Šćitaroci

ativnog vidika koji se pružao iz dvorca na stubičku dolinu i sjeverne obronke Medvednice te neposredni okolni krajolik. Bio je to u svako godišnje doba velik perivoj, posuđeni krajolik koji je besprijeckorno i atraktivno nadomjestio perivojnu arhitekturu, uobičajenu uz dvorce.

Prilikom otvorenja muzeja 1973. na prostoru oko dvorca uređen je suvremeni perivoj, prema projektu inženjera Dragutina Kiša. Uz dvorac je uređen parterni uresni vrt historicističkog koncepta, dok je preostali prostor oko dvorca i spomenika Seljačkoj buni oblikovan kao pejzažni perivoj s domaćim i egzotičnim vrstama drveća i grmlja. Dio perivoja zasađen je vinovom lozom kao reminiscencija na nekadašnje vinograde na tom brijegu, koji su narisani na staroj katastarskoj karti iz 1861.

Muzej u dvorcu od 1973.

U povodu 400 godina od Seljačke bune Matije Gupca, dvorac grofova Oršića u Gornjoj Stubici obnovljen je i preuređen u Muzej seljačkih buna. Prvi postav muzeja otvoren je 1973., a 2002. je obnovljen, pa je osim Seljačke bune iz 1573. prikazan i razvoj feudalizma na području sjeverozapadne Hrvatske. Muzejskim postavom daje se pregled feudalnoga doba Hrvatskoga zagorja s motrišta povijesti, kulture i svakodnevnog života, prikazujući promjene koje Hrvatsko zagorje prolazi od kasnoga srednjega vijeka do sredine 19. stoljeća, kad je ban Josip Jelačić 1848. obznanio ukidanje feudalnoga društvenog poretka i kmetstva.

Muzej čuva i prikuplja građu vezanu za seljačke bune, život plemića i seljaka te predmete iz kulturnog, povijesnog i umjetničkog naslijeđa Hrvatskoga zagorja. Muzejska građa svrstana je u nekoliko zbirki: kulturno-povijesna, likovna, etnografska, arheološka, zbirka zagorskog suvenira, zbirka razglednica i fotografija, zbirka oružja i vojne opreme i zbirka Viktorije Oršić. U muzeju su pohranjeni arheološki nalazi sa srednjovjekovnoga feudalnoga grada Konjščine. Godine 1992. utemeljena je ustanova Muzeji Hrvatskoga zagorja, pa Muzej seljačkih buna postaje njezin sastavni dio. Podno brijega Samci na kojem se nalazi dvorac podignut je spomenik Seljačkoj

Dio izložbenog postava Muzeja seljačkih buna; MHZ

Dio izložbenog postava Muzeja seljačkih buna; MHZ

Viteški turnir u dvorcu Oršić; MHZ

Ljeto u dvorcu Oršić; MHZ

buni i Matiji Gupcu. Autor spomenika je kipar Antun Augustinčić (1900.-1979.), rodnom iz Klanjca, gdje se nalazi galerija koja nosi njegovo ime i gdje su izložena njegova djela. Kameni spomenik s velikim brončanim reljefom dug je 40 metara. U sredini je figura Matije Gupca s raširenim rukama, visoka 6,5 metra, a pokraj nje je figura Petrice Kerempuha s tamburom, u prirodnoj veličini. Reljef prikazuje više od tri stotine likova uklopljenih na jednoj strani u prizore Stubičke bitke (ljudi, konji, sudar plemićke vojske i seljaka), a na drugoj strani u prizore svakodnevnog života u 16. stoljeću.

Seljačka buna i Bitka kod Stubice tema su istoimenog uprizorenja koje se događa svake godine u veljači u Donjoj Stubici. Početkom lipnja pokraj dvorca Oršić i spomenika Seljačkoj buni održava se viteški turnir s prikazom borbe na konjima, opsade gradova i vještine rukovanja oružjem. Održava se i srednjovjekovni sajam tradicijskih obrta, kao i poučne radionice i igranice za djecu.

Osim stalnoga postava i tradicionalnog obilježavanja Seljačke bune i viteškog turnira, Muzej organizira povremene izložbe i kulturna događanja. Od 2006. u dvorcu se održava glazbeno-scenski festival „Ljeto u dvorcu Oršić“ od sredine lipnja do sredine srpnja s ciljem promoviranja Gornje Stubice i Hrvatskoga zagorja u području kulture, turizma i ugostiteljstva. Barokni ambijent atraktivna je scenografija za glazbene i kazališne nastupe i predstave.

Dvorac Oršić u Gornjoj Stubici pokazuje kako se nekadašnja zdanja iz feudalnoga doba mogu prilagoditi suvremenim potrebama, kako mogu postati pokretači kulturnog, društvenog i turističkog (gospodarskog) života malih sredina. Izvrstan je to primjer novog života dvorca koji je imao sreću da prije pola stoljeća bude odabran za muzej. Svojom ponudom i dodatnim muzejskim aktivnostima dvorac postaje svake godine sve posjećeniji i željeno odredište jednodnevnih izleta u stubički Gupčev kraj. Učinak bi bio još veći, kad bi Zagreb usmjerio svoje turi-

ste i u svoju okolicu. Stubička okolica u sjevernom prstenu kulturnoga krajolika oko Zagreba nudi velike mogućnosti. Potrebno ih je otkriti turistima koji dolaze u Zagreb, ali i Zagrepčanima koji su postupno izgubili naviku odlaska na drugu stranu Medvednice. Dolazi li vrijeme za neki novi cug vu Stubake i Gupčev stubički kraj?

ZAGREB

moj grad

01017
ISSN 1846-4378
9 771846 437008
cijena 20 kn

Pročitajte i krenite u doživljaj!

Posljednja topla zraka ostala je iznad oblaka, a kiša je izbrisala žarke boje grada. Iz japanki u čizme – prati nas već nekoliko posljednjih jeseni. Nadam se da ste sakupili dovoljnu zalihu sunca i ljeta, ali ako niste – možete je kupiti na glavnom trgu. Kako? U stotinama šarenih staklenki sačuvani su svi vitamini i osunčani plodovi domaćih proizvođača iz Lijepe Naše. Kupujemo hrvatsko i živimo koliko možemo zdravije!

Gradski ured za zdravstvo i Liga protiv raka obilježili su Dan dojki i *Bra Day* te akciju *Oživi me* na Cvjetnom i na Trgu bana Jelačića, a mnogi od vas svojim dolaskom pokazali ste koliko su nam takva događanja važna i potrebna. Naši gradski brižnici pripremaju i u predstojećim danima nove spoznaje o zdravlju, kulturi i životu općenito.

I zagrebačka jesen je lijepa, kada dođu dani smiraja, prozračnih maglica i mekog svjetla, kad se razliju zlatne boje po parkovima, pa ne znaš gdje završavaju krošnje a gdje počinje nebo...

Uživajte u takvim danima i atraktivnoj kulturnoj jeseni: koncertima, izložbama Bukovca i Cabanela, Reisera i Becića te brojnim događanjima u kojima pišemo u ovom broju. Čitajući naš časopis, ne izostavite ni priče o povijesti Zagreba jer i vi ste njezini sudionici i tvorci. Upoznajte bolje i druge gradove Hrvatske s kojima vas možda vežu lijepe uspomene. Sve najbolje želimo podijeliti s vama. Uvjerite se i sami – pročitajte i krenite u doživljaj!

S A D R Ź A J

POVIJEST

- 3 Gupčeva zvijezda
- 10 Mallinov park u Ksaverskoj dolini
- 14 Mallinova gostionica

OBLJETNICE

- 18 Sedamdeset godina konzervatorsko-restauratorske djelatnosti
- 28 Krapje – selo graditeljske baštine
- 30 150 godina Hrvatskog društva likovnih umjetnika
- 34 155 godina plinske rasvjete u Zagrebu

INTERVJU

- 74 Akademsko slikarica Diana Sokolić
- 86 Pijanist Aljoša Jurinić

KULTURA

- 26 Tri velike izložbe u Galeriji Klovićevi dvori
- 60 Izložba *Bukovac i Cabanel*
- 90 Dvorac grofova Oršića u Gornjoj Stubici

ZDRAVLJE

- 102 Kardiologija: Aritmija se može trajno izliječiti
- 104 Otvoren prvi hrvatski *Drip&Drop Lounge*

PRILOG

- 111 Upoznajmo hrvatske gradove: Požega

Sponzor rubrike Kultura

CROATIAINSPECT

KONTROLA KVALITETE I KVANTITETE ROBE, d.o.o.
INTERNATIONAL INSPECTION AND TESTING Co. Ltd.